

مجله علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال سوم، شماره دوم، (پیاپی ۹)، تابستان ۱۳۹۲
تاریخ وصول: ۱۳۹۱/۴/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۲/۱۰
صص: ۱۵۷-۱۸۰

تحلیل فضایی و سطح‌بندی نواحی روستایی منطقه اورمانات بر اساس شاخص‌های اشتغال

احمد تقدیسی^۱، داود جمینی^{۲*}، علیرضا جمشیدی^۳، آزاد آریان‌پور^۲

- ۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان
- ۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان
- ۳- دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

چکیده

امروزه اشتغال یکی از مهمترین مؤلفه‌هایی است که بر تمام ابعاد زندگی انسان تأثیر می‌گذارد و به‌عنوان یکی از معیارهای سنجش توسعه کشورها به شمار می‌رود. توزیع عادلانه فرصت‌های شغلی در بین مناطق یک کشور از الزامات اساسی برای توسعه متوازن و یکپارچه است. پژوهش حاضر که از نوع توصیفی-تحلیلی است، با هدف تحلیل فضایی و تعیین جایگاه مناطق روستایی اورمانات (شهرستان‌های پاوه، جوانرود، روانسر و ثلاث باباجانی) به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال انجام گرفته است. برای دستیابی به اهداف تحقیق، اطلاعات مربوط به ۱۱ شاخص در زمینه اشتغال، از مستندات مرکز آمار کشور (سالنامه آماری استان کرمانشاه، سال ۱۳۸۸) تهیه گردید. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و مدل TOPSIS، سطح‌بندی دهستان‌ها بر اساس تحلیل خوشه‌ای و نمایش توزیع آنها با استفاده از نرم‌افزار ArcGIS انجام گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین مناطق روستایی اورمانات به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال نابرابری و شکاف زیادی وجود دارد. همچنین، دهستان دشت حر با امتیاز ۰/۷۲۵۸ به‌عنوان برخوردارترین و دهستان بازان با امتیاز ۰/۱۰۶۹ به‌عنوان محروم‌ترین دهستان منطقه شناخته شده‌اند که نمایانگر اختلاف بسیار زیاد (حدود ۷ برابری) بین برخوردارترین و محروم‌ترین دهستان منطقه به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال است. نتایج تحلیل خوشه‌ای نیز نشان داد که در مجموع

حدود ۱۴ درصد دهستان‌های منطقه در سطح برخوردار، ۲۴ درصد در سطح نسبتاً محروم و حدود ۶۲ درصد دهستان‌ها در سطوح محروم و بسیار محروم واقع شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: شاخص‌های اشتغال، تکنیک TOPSIS، تحلیل خوشه‌ای، توسعه یافتگی، تحلیل فضایی، منطقه اورامانات.

مقدمه

می‌نماید و دامنه فقر را در جامعه گسترش می‌دهد (کیانمهر، ۱۳۷۹: ۲۸). از طرف دیگر، ایجاد فضای کسب و کار عمومی و اشتغال در بخش‌های مختلف صنعت، تجارت و خدمات، شرایط را برای تحقق توسعه پایدار فراهم می‌آورد (ضیائی بیدگلی، ۱۳۸۲: ۱۱۸).

موضوع اشتغال در اقتصاد ایران به سبب وجود درآمدهای نفتی، به‌عنوان یک مسأله اصلی مطرح نبوده و با توجه به رشد روزافزون عرضه جدید نیروی کار به‌ویژه نیروی کار با کیفیت بالاتر، موجب گردید که عدم تعادل‌های عرضه و تقاضای کار نسبت به گذشته تشدید گردد. این امر باعث توجه بیشتر سیاست‌گذاران به موضوع اشتغال در دهه اخیر شده است و حتی در برنامه‌های توسعه، کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال پایدار به‌عنوان یکی از محورهای اصلی مورد توجه قرار گرفته است (حسین‌پور و ازوجی، ۱۳۸۸: ۳۹). از طرف دیگر بیکاری علاوه بر اتلاف منابع انسانی، مسائل و مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را به همراه دارد. شکی نیست که جمعیت زیادی از مردم جهان به دلیل بیکاری و یا اشتغال ناقص وضعیت تحمل‌ناپذیری را تجربه می‌کنند، زیرا برای داشتن یک زندگی شرافتمندانه و تحقق توانایی‌های بالقوه خود در کاری سودمند و مولد امکاناتی نمی‌یابند (کیاوند، ۱۳۶۵: ۹).

طرح مسأله

دستیابی به توسعه و بهبود کیفیت زندگی از آرمان‌هایی است که همواره ذهن بشر را به خود مشغول نموده است (دادورخانی، ۱۳۸۵: ۱۷۲). توسعه زمانی تحقق می‌یابد که از تمامی عوامل، امکانات و منابع تولید کشور استفاده بهینه به عمل آید. یکی از این منابع و عوامل تولیدی، نیروی انسانی است. نیروی انسانی و جمعیت فعال هر جامعه، نقش بسزایی در فرآیند تولید دارد و به‌عنوان پدیدآورنده اصلی ثروت و محرک مستقیم اقتصاد محسوب می‌شود. همچنین، سطح و میزان تولید ملی هر کشور نیز به دانش، آگاهی فنی و ظرفیت تولید جمعیت فعال آن بستگی دارد (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۲).

اشتغال و بیکاری از مهمترین مسائلی هستند که برای ایجاد یک جامعه مرفه باید مورد توجه قرار گیرند، زیرا مهمترین شرط برای رشد و توسعه هر جامعه‌ای ایجاد اشتغال است. به‌طوری‌که نیروی کار منبعی برای موفقیت است و اگر از نیروی کار به درستی و به‌طور مناسب استفاده نشود به جای فراهم کردن سود، زیان به همراه خواهد داشت (کلیک و تاتر، ۲۰۱۱: ۱۲۱۱). عدم توجه به اشتغال، به‌ویژه در جوامع در حال توسعه، دوره گذار و رسیدن به شکوفایی در آن جوامع را به یک دوره فرسایشی بدل

واقعیت‌های موجود نشان دهنده آن است که در مناطق مختلف کشور نابرابری‌های زیادی در امر اشتغال وجود دارد و حتی در بین شهرستان‌های مختلف یک استان نیز این اختلاف و نابرابری قابل مشاهده است. شکاف و نابرابری موجود تا حدود زیادی به دلیل عدم شناخت امکانات و استعداد‌های مناطق مختلف در زمینه توسعه اقتصادی و عدم برنامه‌ریزی صحیح در مکان‌های جغرافیایی است (فرشادفر و اصغری‌پور، ۱۳۸۹: ۶۲). رفع معضل بیکاری در کشور، نیاز مبرم به عزم سران و مسئولان کشور، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کلان فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، اصلاح قوانین و مقررات و بهره‌گیری از راهکارهای اجرایی مناسب در زمینه‌های مختلف آموزشی، پژوهشی و اطلاع-رسانی، صنعت، کشاورزی و خدمات، اشتغال‌نخبگان، کارآفرینی و ... دارد (مفتاح و زرین‌ساز، ۱۳۸۱: ۶).

اهمیت و ضرورت تحقیق

اشتغال در تمام مباحث اقتصادی یک بحث کلیدی و استراتژیک است، زیرا تأمین یا عدم تأمین اشتغال نیروی انسانی می‌تواند اثرات مثبت و منفی در چگونگی دستیابی به توسعه هر کشور داشته باشد (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱۸) از طرف دیگر اشتغال عاملی است که باعث می‌شود از تمام نیرو و توانمندی‌های فکری- فیزیکی انسان استفاده شود و این روند به دنبال خود آرامش و تمکین جامعه را، به دلیل از بین رفتن بیکاری، مسکوت ماندن امر مهاجرت و بالا رفتن درآمد ناخالص ملی، در پی دارد (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۵۴). کار مفید نه

تنها نیازهای اقتصادی و امکانات مادی را تأمین می‌کند، بلکه با برآورده ساختن قسمتی از نیاز روحی افراد، سلامت، نشاط و پویایی جامعه را به دنبال دارد. همچنین برای دستیابی به هدف اشتغال کامل در افق چشم انداز ۲۰ ساله‌ی ۱۴۰۴، نرخ بیکاری کشور باید از ۱۲/۳ درصد (در سال ۱۳۸۳) به ۷ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش یابد. به این منظور رشد متوسط تقاضای کار در طول برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه به ترتیب ۴/۳ و ۳/۷ درصد در نظر گرفته شده است (تقریباً باید به میزان ۴/۵ میلیون نفر شغل در طول برنامه پنجم توسعه ایجاد گردد) (سلامی و انصاری، ۱۳۸۸: ۱). این در حالی است که افزایش جمعیت جوان کشور و نرخ بیکاری نسبت به دو دهه گذشته سبب شده که موضوع اشتغال یکی از چالش‌های جدی و بحث برانگیز کشور باشد (مسیبی، ۱۳۸۹: ۲) تا جایی که مسأله اشتغال، مهم‌ترین چالش پیش روی دولت، در دهه ۸۰ بوده و توجه بسیاری از دولت مردان، کارشناسان و حتی سیاست‌مداران را به خود جلب کرده است (ضیائی بیدگلی، ۱۳۸۲: ۱۱۶). این مسأله اهمیت پژوهش حاضر را بیش از پیش نشان می‌دهد که رسیدن به اهداف چشم انداز اشتغال در کشور، بستگی زیادی به بررسی و آگاهی از جایگاه مناطق مختلف کشور در زمینه اشتغال، بیکاری، شناخت توانمندی‌ها و محدودیت‌های این مناطق را دارد. در این راستا منطقه اورامانات (پاوه، روانسر، جوانرود و ثلاث باباجانی) در بین شهرستان‌های استان کرمانشاه، بیشترین میزان بیکاری (حدود ۳۸ درصد) را دارا هستند (سالنامه آماری استان کرمانشاه، ۱۳۸۵) و شرایط مطلوبی را به لحاظ اشتغال ندارند. بنابراین ضرورت دارد تا به مهمترین نیاز منطقه، یعنی

قدیری معصوم و همکاران (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان "توسعه اشتغال در نواحی روستایی (مطالعه‌ی موردی: شهرستان لاهیجان)" به این نتیجه رسیدند که راه مقابله با بیکاری و توسعه نیافتگی فعالیت‌های شغلی در منطقه مورد مطالعه، اجرای برنامه‌های توسعه یکپارچه روستایی است و راه‌حل‌های بخشی-نگر قادر به حل مسائل چند بعدی اشتغال و بیکاری نیستند. نتایج تحقیق فرشادفر و اصغرپور (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای با عنوان "بررسی مزیت نسبی اشتغال‌زایی بخش‌های عمده اقتصادی در استان کرمانشاه" حاکی از رشد سریع و نامتوازن بخش خدمات استان و کاهش مزیت بخش صنعت و افزایش مزیت بخش کشاورزی در جذب شاغلان است. صیدایی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی تحت عنوان "بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری در ایران طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۳۵" به این نتیجه رسیدند که نرخ بیکاری در برخی از استان‌ها کاهش محسوسی را نشان داده، ولی نرخ بیکاری در کشور رقم بالایی را نسبت به کشورهای توسعه یافته و بیشتر کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد. غفاری و همکاران (۱۳۹۰) نیز در پژوهشی با "عنوان تحلیل مکانی فضایی ساختار اقتصادی اشتغال در استان چهارمحال و بختیاری" به این نتیجه رسیدند که اشتغال این استان به سمت خدمات میل می‌کند و در دهه‌های آینده شاهد رشد اشتغال در بخش خدمات و کاهش شاغلین دیگر بخش‌های اقتصادی در این استان خواهیم بود. باروز و همکاران^۱ (۱۹۷۵) در تحقیقی با عنوان "نقش اشتغال‌زایی در توسعه اقتصادی" به این نتیجه رسیدند که آموزش و بازاریابی منجر به توسعه روستایی و

مسأله اشتغال پرداخته شود، تا ضمن روشن ساختن جایگاه منطقه به لحاظ وضعیت اشتغال و شناسایی نقاط ضعف و نقاط قوت روستاهای اورامانات با ارائه راهبردهای مناسب، چشم‌انداز روشنی برای برنامه‌ریزی‌های آتی و توسعه اشتغال منطقه در اختیار مسئولان و برنامه‌ریزان امر قرار گیرد. همچنین، گامی در جهت رسیدن به اهداف چشم‌انداز ۲۰ ساله ۱۴۰۴ و نهایتاً توسعه پایدار منطقه برداشته شود.

اهداف تحقیق

هر پروژه تحقیقاتی و طرح مطالعاتی برای دستیابی به هدف یا اهدافی مشخصی صورت می‌گیرد. در این راستا پژوهش حاضر در صدد دستیابی به اهداف زیر است:

- شناخت وضعیت کلی مناطق روستایی دهستان-های منطقه اورامانات در زمینه برخورداری از شاخص‌های اشتغال.
- شناسایی برخوردارترین و محروم‌ترین دهستان‌های منطقه در زمینه برخورداری از شاخص‌های اشتغال.
- ارائه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه اشتغال در مناطق روستایی اورامانات.

پیشینه تحقیق

با توجه به اینکه در زمینه اشتغال، به‌ویژه شاخص‌های اشتغال، تاکنون مطالعات اندکی صورت گرفته است، لذا در ادامه به نتایج چند پژوهش صورت گرفته در زمینه اشتغال و بیکاری در داخل و خارج از کشور اشاره شده است:

گردید و با استفاده از نرم افزار SPSS و بهره‌گیری از تکنیک تاپسیس به تجزیه و تحلیل و تعیین جایگاه دهستان‌های منطقه مورد مطالعه در زمینه شاخص‌های اشتغال پرداخته شد. برای محاسبه وزن شاخص‌ها در مدل تاپسیس از روش آنتروپی شانون که یکی از مهمترین روش‌های وزن‌دهی است، استفاده شده است. سپس با استفاده از تحلیل خوشه‌ای، دهستان‌های منطقه مورد مطالعه، براساس شاخص‌های مورد نظر در، گروه‌های همگن طبقه‌بندی شدند و جهت نمایش فضایی سطوح برخورداری دهستان‌های منطقه از نرم افزار GIS استفاده شد.

شاخص‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده

شاخص‌های مورد بررسی

در جدول شماره (۱) شاخص‌های مورد بررسی در تحقیق و نحوه محاسبه آنها ارائه شده است. لازم به ذکر است که شاخص‌های منفی استفاده شده در پژوهش به صورت معکوس بکار گرفته شده‌اند.

اشتغالزایی می‌شود. ورتمن^۱ (۱۹۹۰) در تحقیق خود نشان داد که ارائه فناوری به ایجاد فرصت‌های شغلی منجر خواهد شد. طبق تحقیقات دیمیتریس و همکارانش^۲ (۲۰۰۳) سرمایه‌گذاری و کمک‌های مالی به مثابه ابزاری برای اشتغالزایی در سیاست‌های توسعه روستایی مطرح است. کیان و همکاران^۳ (۲۰۰۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تأثیر اصلاحات مالیاتی ایرلند بر تعداد بیکاران این کشور در مناطق روستایی مشمول این اصلاحات، مثبت بوده است. استریتر و همکاران^۴ (۲۰۰۹) حمایت‌ها از کشاورزان محلی مانند ایجاد بازارهای خرده فروشی برای تولیدات کشاورزان، برگزاری کلاس‌های آموزشی به منظور افزایش مهارت کشاورزان در زمینه نیازهای آنها و برقراری ارتباط با مراکز تحقیقاتی را باعث توسعه اقتصادی و اشتغال-زایی تلقی می‌کنند.

روش تحقیق

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع، رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی - تحلیلی و از نوع کاربردی است. منطقه مورد مطالعه در این تحقیق، ۲۱ دهستان موجود در منطقه اورامانات است. روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و با تکیه اصلی بر مستندات مرکز آمار ایران به سالنامه آماری استان کرمانشاه، در سال ۱۳۸۸ است. برای بررسی وضعیت اشتغال در منطقه اورامانات، با توجه به آمار و مدارک موجود، ۱۱ شاخص مؤثر در زمینه اشتغال انتخاب

1- Wortman
2- Dimitris et al
3- Keane et al
4- Strieter et al

جدول شماره (۱): شاخص‌های ۱۱ گانه مورد بررسی در تحقیق

شاخص	نحوه محاسبه
۱- ضریب فعالیت عمومی	(جمعیت فعال منطقه / کل جمعیت منطقه) × ۱۰۰
۲- نرخ اشتغال	(تعداد شاغلین منطقه / کل جمعیت فعال منطقه) × ۱۰۰
۳- نرخ مشارکت اقتصادی	(جمعیت فعال ۱۰ ساله بیشتر / جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر) × ۱۰۰
۴- نسبت اشتغال	(جمعیت شاغل ۱۰ ساله بیشتر / جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر) × ۱۰۰
۵- ضریب فعالیت زنان	(جمعیت فعال زن در منطقه / کل جمعیت زن در منطقه) × ۱۰۰
۶- نرخ اشتغال زنان	(تعداد شاغلین زن در منطقه / کل جمعیت فعال زن در منطقه) × ۱۰۰
۷- نرخ مشارکت اقتصادی زنان	(جمعیت فعال زن ۱۰ ساله بیشتر / جمعیت زن ۱۰ ساله و بیشتر) × ۱۰۰
۸- بار تکفل	(کل جمعیت منطقه / تعداد شاغلان منطقه)
۹- بار تکفل واقعی	(کل جمعیت منطقه - تعداد شاغلان منطقه) / تعداد شاغلان منطقه
۱۰- بار تکفل نظری	(کل جمعیت منطقه - جمعیت فعال منطقه) / جمعیت فعال منطقه
۱۱- بار تکفل زنان	(کل جمعیت زن در منطقه / تعداد شاغلان زن در منطقه)

مأخذ: (زیاری، ۱۳۸۸: ۱۰۴ ° حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۱۱)

در این مطالعه، بعد از گردآوری داده‌های مستند شاخص‌های اشتغال از فرمول‌های فوق استفاده شده از سالنامه آماری استان کرمانشاه، جهت ساختن که نتایج آن در جدول شماره (۲) مشاهده می‌شود.

جدول شماره (۲): داده‌های اولیه شاخص‌های ۱۱ گانه تحقیق مربوط منطقه اورامانات

شاخص دهستان	ضریب فعالیت	نرخ اشتغال	نرخ مشارکت اقتصادی	نسبت اشتغال	ضریب فعالیت زنان	نرخ اشتغال زنان	نرخ مشارکت اقتصادی	بار تکفل واقعی	بار تکفل نظری	بار تکفل زنان
۱- بدر	۳۲/۳۷	۶۸/۸۳	۳۵/۰۲	۲۴/۱۱	۳/۲۵	۵۷	۳/۸۰	۴۵/۵۱	۴۷/۹۱	۴۴۶/۰۷
۲- حسن آباد	۳۳/۶۳	۶۱/۴۷	۳۶/۱۰	۲۲/۱۹	۰/۹۴	۶۲/۹۶	۱/۰۹	۴۵/۱۶	۴۸/۰۳	۳۳۱
۳- دولت آباد	۳۳/۴۲	۵۸/۵۳	۳۶/۰۸	۲۱/۱۲	۳/۱۸	۸۷/۱۰	۳/۶۴	۴۴/۸۹	۴۸/۰۱	۴۶۳/۸۹
۴- زالوآب	۳۴/۹۳	۶۳/۳۸	۳۷/۱۷	۲۳/۵۶	۱/۷۷	۳۲/۴۳	۲/۰۶	۴۵/۴۸	۴۸/۱۴	۳۲۶/۲۵
۵- قوری قلعه	۲۸/۳۵	۶۷/۳۲	۳۰/۳۸	۲۰/۴۵	۲/۰۲	۸۰	۲/۳۱	۴۴/۷۶	۴۷/۴۷	۴۳۸/۲۱
۶- منصورآقایی	۱۸/۸۸	۸۷/۳۲	۲۰/۳۲	۱۷/۷۴	۱/۷۰	۸۶/۳۶	۱/۹۸	۴۳/۹۳	۴۵/۷۰	۴۳۱/۹۲
۷- ماکوان	۲۷/۶۳	۵۳/۱۰	۲۹/۴۷	۱۵/۶۵	۳/۷۲	۳۶/۹۶	۴/۲۸	۴۳/۱۹	۴۷/۳۸	۴۲۷/۱۸
۸- شیوه سر	۲۹/۷۹	۲۵/۸۵	۳۲/۳۲	۸/۳۵	۱۲/۸۲	۳/۹۶	۱۵/۲۱	۳۷/۰۱	۴۷/۶۴	۳۰۳/۲۳
۹- شمشیر	۳۰/۴۴	۶۲/۳۰	۳۲/۸۳	۲۰/۴۵	۶/۵۵	۳۵/۹۴	۷/۶۷	۴۴/۷۳	۴۷/۷۱	۴۵۷/۵۴
۱۰- هولی	۲۲/۳۹	۸۶/۴۲	۲۴/۰۳	۲۰/۷۷	۳/۱۴	۸۵/۵۸	۳/۶۱	۴۴/۸۳	۴۶/۵۳	۴۲۶/۸۳
۱۱- سیروان	۳۰/۴۶	۷۷/۹۵	۳۲/۵۹	۲۵/۴۰	۴/۲۱	۳۰/۱۶	۴/۶۷	۴۵/۷۹	۴۷/۷۲	۴۲۱/۲۶
۱۲- پلنگانه	۳۳/۵۳	۴۰/۲۶	۳۶/۵۳	۱۴/۷۰	۱۴/۷۳	۲/۳۷	۱۷/۵۸	۴۲/۵۹	۴۸/۰۲	۲۱۳/۱۳

۱۷۹/۶۳	۴۳/۸۳	۳۳/۴۳	۳۲/۴۳	۲/۳۵	۱۵/۶۹	۱/۹۹	۱۲/۲۰	۲۹/۸۷	۴۰/۸۳	۱۳/۹۴	۱۳- بازان
۲۸۳/۳۶	۴۶/۳۵	۳۵	۳۴	۶/۴۰	۸/۷۳	۵/۲۹	۶/۹۶	۲۳/۹۶	۲۹/۰۶	۲۱/۵۰	۱۴- شروینه
۲۵۷/۳۳	۴۶/۳۸	۱۳/۴۹	۱۲/۴۹	۵/۷۱	۹/۶۸	۴/۲۶	۲/۹۶	۲۴/۰۸	۱۲/۳۰	۲۱/۶۷	۱۵- کلاشی
۴۰۷/۹۵	۴۷/۶۳	۴۴/۴۴	۴۳/۴۴	۴/۳۷	۳۰/۶۰	۳/۵۵	۱۶/۹۰	۳۲/۸۶	۵۱/۴۲	۲۹/۶۶	۱۶- خانه شور
۴۵۸/۶۳	۴۷/۷۸	۴۲/۶۵	۴۱/۶۵	۱۶/۹۸	۱۸/۱۶	۱۳/۳۱	۱۳/۴۸	۳۴/۹۶	۳۸/۵۶	۳۱/۰۵	۱۷- دشت حر
۴۶۸/۱۱	۴۷/۶۴	۴۵/۵۳	۴۴/۵۳	۴/۵۵	۸۵/۰۴	۳/۶۹	۲۰/۳۰	۳۲/۹۸	۶۱/۵۶	۲۹/۷۲	۱۸- زمکان
۴۶۱/۲۹	۴۷/۳۵	۴۶/۲۰	۴۵/۲۰	۳/۳۸	۹۴/۵۹	۲/۷۳	۲۳/۳۱	۳۰/۶۳	۷۶/۱۰	۲۷/۳۸	۱۹- ازگله
۳۱۵/۷۵	۴۷/۵۹	۴۷/۰۷	۴۶/۰۷	۰/۹۰	۷۲/۷۳	۰/۷۵	۲۸/۰۴	۳۲/۲۹	۸۷/۸۶	۲۹/۲۹	۲۰- جیگران
۴۰۶/۳۳	۴۸/۴۷	۴۸/۱۱	۴۷/۱۱	۲/۱۴	۶۰	۱/۷۸	۳۶/۸۹	۴۲/۱۳	۸۷/۵۵	۳۹/۵۱	۲۱- سرقلعه

مأخذ: سالنامه آماری استان کرمانشاه (۱۳۸۸) و محاسبات نگارندگان

تکنیک‌های مورد استفاده

تکنیک TOPSIS: الگوریتم TOPSIS، به‌عنوان

یک تکنیک تصمیم‌گیری چند شاخصه جبرانی بسیار قوی، برای اولویت‌بندی گزینه‌ها از طریق شبیه نمودن به جواب ایده‌آل است که به تکنیک وزن‌دهی، حساسیت بسیار کمی داشته و پاسخ‌های حاصل از آن، تغییر عمیقی نمی‌کنند. در این روش، گزینه انتخاب شده باید کوتاه‌ترین فاصله را از جواب ایده‌آل و دورترین فاصله را از ناکارآمدترین جواب داشته باشد (نسترن و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۰).

روش تحلیل خوشه‌ای^۱: تحلیل خوشه‌ای یکی از

روش‌های پرکاربرد در مطالعات جغرافیای ناحیه‌ای است. در واقع روشی برای سطح‌بندی مناطق، شهرها، روستاها و ... است؛ به طوری که در این سطح‌بندی، مکان‌های واقع در یک سطح شباهت زیادی با یکدیگر داشته، اما تفاوت قابل توجهی با مکان‌های سطوح دیگر دارند (کلانتری، ۱۳۸۹: ۲۲۹).

۱ - برای آشنایی بیشتر با مراحل هشت گانه تکنیک TOPSIS به منبع (طاهرخانی، مهدی، ۱۳۸۶)، کاربرد تکنیک TOPSIS در اولویت‌بندی مکانی استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی در مناطق روستایی، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، شماره سوم، صص ۷۳-۵۹) مراجعه شود.

2. Cluster Analysis

سطح‌بندی مکان‌های همگن در این روش به شیوه‌های مختلفی صورت می‌گیرد. تعیین ضریب همبستگی و اندازه‌گیری فاصله، به ویژه فاصله اقلیدسی از مهمترین روش‌های تغییر مکان‌های همگن می‌باشد. تحلیل خوشه‌ای به دو روش، خوشه‌ای سلسله مراتبی^۳ و خوشه‌ای غیر سلسله مراتبی^۴ صورت می‌گیرد (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵، ۲۳۶). تجزیه و تحلیل سلسله مراتبی با استفاده از روش تراکمی یا تفکیکی انجام می‌پذیرد (آسایش و استعلاجی، ۱۳۸۲: ۱۷۲). روش خوشه‌ای در واقع تلاش می‌کند تا موارد یا موضوعات را در تعدادی گروه همگن طبقه‌بندی کند (کلانتری، ۱۳۸۹، ۳۵۴).

معرفی محدوده مورد مطالعه

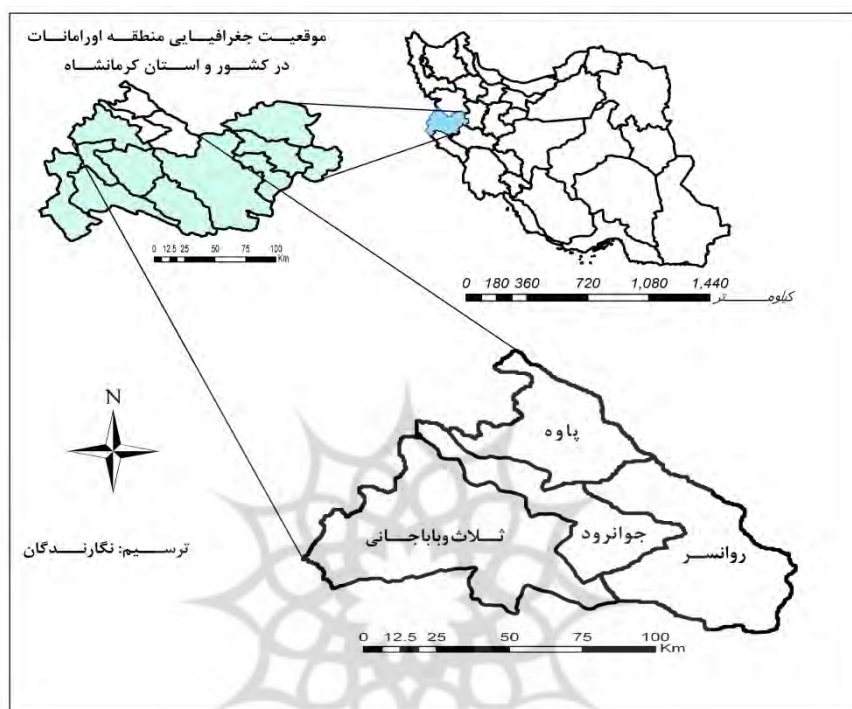
منطقه اورامانات شامل چهار شهرستان پاوه، جوانرود، روانسر و ثلاث باباجانی واقع در استان کرمانشاه است که در طول شرقی بین ۴۵ درجه و ۳۹ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۵۰ دقیقه و عرض شمالی بین ۳۴ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۷ دقیقه نصف النهار گرینویچ واقع شده است. این منطقه با مساحت

3. Hierarchical Cluster.

4. Nonhierarchical Cluster.

تعداد حدود ۵۲/۲۶ درصد در نواحی روستایی سکنا گزیده‌اند (۵۱۵ روستا) (سالنامه آماری استان کرمانشاه، ۱۳۸۸). در شکل شماره (۱) موقعیت منطقه اورامانات در استان کرمانشاه و کشور نمایش داده شده است.

۴۴۴۲ کیلومتر مربع (حدود ۱۸ درصد مساحت استان کرمانشاه) از شمال به استان کردستان از شرق به شهرستان کرمانشاه و از جنوب به شهرستان دالاهو و سرپل ذهاب و از غرب به کشور عراق محدود می‌شود. جمعیت منطقه ۱۹۹۸۴۴ نفر بوده که از این

شکل شماره (۱): موقعیت جغرافیایی منطقه اورامانات در استان کرمانشاه و کشور

مأخذ: فرمانداری استان کرمانشاه

و آگاهی از مفاهیم و نظریه‌های بازارکار منطقی به نظر می‌رسد (ارنست و همکاران، ۲۰۱۱: ۲۶۹). در زمینه اشتغال و بیکاری نظریه‌ها و مطالعاتی در داخل و خارج از کشور صورت گرفته، که در این قسمت به برخی از این موارد اشاره گردیده است.

مطالعات خارجی

از نظر مارکس^۱ تغییرات نسبی در سه عامل میزان تراکم سرمایه، سطح نسبی دستمزد و حجم اشتغال

مبانی نظری

بیکاری از مهمترین دغدغه انسان‌هاست که باعث آسیب‌های بزرگ اجتماعی، کمبود رفاه و کاهش استانداردهای زندگی انسان شده است (ارنست و همکاران، ۲۰۱۱: ۲۶۹). شناخت و درک شرایط و مقتضیات جوامع انسانی، نیازها و تقاضاهای آنان در ابعاد مادی و معنوی از جمله اقدامات اساسی در مسیر پیشرفت و توسعه تلقی می‌شود (فیگورا، ۲۰۰۶: ۵) در این راستا همراه با بالا رفتن نرخ بیکاری در اغلب کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، توجه

1- Karl Marx

نئوکلاسیک‌ها^۴ بحث انتظارهای عقلانی را وارد الگوی اقتصاد کلاسیک‌ها می‌کنند و سیاست‌های پیش‌بینی شده در کوتاه مدت را علت تغییر تولید و اشتغال در نظر می‌گیرند (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲۴). نظریه چرخش واقعی تجاری^۵ به عوامل صرف عرضه اقتصاد اهمیت بیشتری می‌دهد و برخلاف نظریه کلاسیک‌ها و نئوکلاسیک‌ها، مؤلفه‌هایی از قبیل شوک‌های تکنولوژیکی، تغییر در شرایط محیطی، قیمت‌های نسبی مواد خام وارداتی و طرح‌های مالیاتی را در اشتغال‌زایی مؤثر می‌داند (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۵۵). کینز^۶ وضعیت اشتغال کامل تولید را نادر در نظر گرفته و معتقد است شرایط رقابت کامل و انعطاف‌پذیری کامل دستمزدها و قیمت‌ها به خودی خود به وجود نمی‌آید (کینز، ۱۹۷۰: ۱۱۴). وی بیکاری را نتیجه کاهش سرمایه‌گذاری می‌داند (سپهر، ۱۳۴۵: ۲۳). اما به نظر رایبسون^۷، سیاست کینزها فقط زمانی مناسب‌اند که عوامل تولید موجود باشند اما در کشورهای در حال توسعه مسئله اینست که عوامل تولید وجود ندارد (رایبسون، ۱۳۷۸: ۷۶). به نظر والتر گالنتسون^۸، عامل اصلی بیکاری در کشورهای در حال توسعه اینست که زمین نمی‌تواند جمعیت روزافزون را به کار مشغول سازد و احتمال زیادی وجود دارد که اتوماسیون در آینده بسیار نزدیک موجب تنزل مطلق اشتغال در صنایع تولیدی شود (گالنتسون، ۱۳۶۸: ۵۳). مایکل تودارو^۹ برای اشتغال، استراتژی جامع تدوین

موجب گرایش به اشتغال کامل یا تشدید بیکاری می‌شود (توسلی، ۱۳۷۵: ۱۹۰). ای.اف. شوماخر^۱ معتقد است که فرصت‌های کاری فقیران روستایی در کشورهای به اصطلاح در حال توسعه، آن‌چنان محدود است که نمی‌تواند گریزگاهی از بینوایی باشد و آنها یا به‌طور ناقص اشتغال دارند یا به کلی فاقد اشتغال هستند و هنگامی که کاری می‌یابند، بهره‌زایی آنان فوق‌العاده پایین است (شوماخر، ۱۳۷۲: ۱۳۴-۱۳۳). کارشناسان دفتر بین‌المللی کار معتقدند که رشد اقتصادی شرط لازم ریشه کن کردن بیکاری و فقر است؛ اما یگانه شرط نیست (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۴۰). ویوارلی معتقد است، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق اتوماسیون بخش‌های اقتصادی، کاهش قیمت‌ها، ایجاد سرمایه‌گذاری جدید، خلق محصولات جدید بر سطح اشتغال تأثیر می‌گذارد (وی‌وارلی، ۲۰۰۷: ۴) به نظر خان و قانی^۲ بخش کشاورزی قادر به ایجاد اشتغال در مقیاس وسیع نیست و باید اشتغال‌زایی در بخش‌های غیرکشاورزی مدنظر قرار گیرد. آنها همچنین معتقدند که از طریق صنعتی‌سازی روستایی می‌توان فرصت‌های شغلی جدید در روستاها ایجاد کرد (قدیری معصوم و عزمی، ۱۳۸۹: ۱۰۴). روزنشن وجود بیکاری پنهان و اشتغال ناقص را در اقتصادی نبودن فرصت‌های مناسب جایگزین برای کار کردن و کسب درآمد عنوان می‌نماید (روزنشن، ۱۹۶۳: ۲۴۷). در نظریه کلاسیک‌ها^۳، عرضه و تقاضای نیروی کار تابعی از دستمزد و اشتغال کامل در گرو سیاست‌ها پولی و مالی است (قره باغیان، ۱۳۷۲: ۱۵۲).

4- New classicals

5- Commercial real rotation theory

6- Keynes

7- Rabinson

8- Walter Galenson

9- Michael Todaro

1- E. F. Schumacher

2- Khan and Ghani

3- Classical Theory

کرده و راه‌حل نهایی مسأله بیکاری شهری را بهبود محیط روستایی می‌داند (تودارو، ۱۳۶۴: ۴۵۵).

مطالعات داخلی

به نظر رسولی نژاد و نوری فناوری اطلاعات و ارتباطات در کوتاه مدت، اثر منفی بر اشتغال دارد اما در بلندمدت این تأثیر مثبت است (رسولی نژاد و نوری، ۱۳۸۸: ۱۰۳). شریفی معتقد است که اجرای سیاست مالیات غیرمستقیم از سوی دولت سبب ارتقای سطح اشتغال در جامعه می‌شود (شریفی، ۱۳۸۹: ۱۷-۱۸). به نظر آذربایجانی و همکاران رابطه مکملی بین تجارت خارجی و جریان مهاجرت نیروی کار ایران به دیگر کشورها وجود دارد به این صورت که با افزایش حجم تجارت خارجی در ایران جریان مهاجرت نیروی کار ایرانی به کشورهای شریک تجاری افزایش می‌یابد (آذربایجانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۶۴). خیرخواهان و گرجی بر این باورند که اشتغال دولتی در ایران در کوتاه‌مدت به صورت جزئی میزان بیکاری را کاهش می‌دهد و در بلندمدت (تقریباً پس از گذشت شش سال) باعث کاهش میزان اشتغال بخش خصوصی و اشتغال کل می‌شود (خیرخواهان و گرجی، ۱۳۸۶: ۱۰۳) به نظر قدیری معصوم و عزمی اشتغال غالب روستایی از بخش‌های کشاورزی و صنعت به سمت خدمات تحول می‌یابد (قدیری معصوم و عزمی، ۱۳۸۹: ۱۱۳). از نظر علافر رفع مشکل بیکاری در مناطق روستایی آسانتر از مناطق شهری است وی دلیل آن را همگنی شغل‌های روستایی و پیچیدگی شغل‌های شهری ذکر کرده است (علافر، ۱۳۷۵: ۲۴۸). طاهرخانی معتقد است صنعتی شدن با ایجاد فرصت‌های شغلی جدید،

نرخ بیکاری را کاهش می‌دهد (طاهرخانی، ۱۳۷۹: ۵۳). توسلی بر این باور است که بیکاری موجود به‌طور کامل معلول اوضاع اقتصادی و تحولات دهه اخیر نیست، بلکه بخشی از آن معلول وضعیت بنیادی در اقتصاد ایران و ساختار کل آن است (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲۱). به نظر ازکیا در ایران مسائلی مانند بیکاری، مهاجرت‌های روستا-شهری، حاشیه-نشینی و فقر همچون سایر کشورهای درحال توسعه وجود دارد که ریشه همه اینها در توسعه نیافتگی روستایی و نرخ بیکاری بالا در روستاهاست (ازکیا، ۱۳۸۳: ۴۳). همچنین دانشمندان و صاحب‌نظران امر توسعه معتقدند ریشه بسیاری از مشکلات کشورهای درحال توسعه و جهان سوم از جمله مشکلات شغلی و بیکاری در توسعه نیافتگی روستاهای آنها قرار دارد (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۷). بنابراین عدم دسترسی جوانان روستایی به شغل مناسب پیامدهای منفی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را به دنبال داشته و مسئولان کشور را به گونه‌های مختلف با چالش جدی مواجه می‌سازد. در این راستا تدبیر برنامه‌ریزی و سازماندهی امور مربوط به آنان از اولویت خاصی برخوردار است. به عبارتی پویایی و تداوم حیات یک ملت، مرهون تلاش و تکاپوی فکری و عملی نسل جوان است (موسایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۸). امروزه جوانان روستایی بخش عظیمی از جمعیت و نیروی کار جامعه را تشکیل می‌دهند و به‌عنوان بازوی کار در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده‌های روستایی نقش ارزنده‌ای دارند. بنابراین لزوم توجه به نیازهای جوامع روستایی و هدایت آنها در افزایش توانایی‌ها و مهارت‌های فنی و اجتماعی بر هیچ کس پوشیده نیست.

یافته های تحقیق

مراحل هشت گانه مدل تاپسیس، به صورت زیر

انجام شد:

برای تعیین سطوح توسعه یافتگی دهستان‌های

مرحله اول: تشکیل ماتریس داده‌ها (A_{ij}) بر

منطقه اورمانات در شاخص‌های اشتغال با توجه به

اساس n جایگزین و k شاخص:

$A_{ij} =$

۳۲/۳۷	۶۸/۸۳	۳۵/۰۲	۲۴/۱۱	۳/۲۵	۵۷	۳/۸۰	۴۵/۵۱	۴۶/۵۱	۴۷/۹۱	۴۴۶/۰۷
۳۳/۶۳	۶۱/۴۷	۳۶/۱۰	۲۲/۱۹	۰/۹۴	۶۲/۹۶	۱/۰۹	۴۵/۱۶	۴۶/۱۶	۴۸/۰۳	۳۳۱
۳۳/۴۲	۵۸/۵۳	۳۶/۰۸	۲۱/۱۲	۳/۱۸	۸۷/۱۰	۳/۶۴	۴۴/۸۹	۴۵/۸۹	۴۸/۰۱	۴۶۳/۸۹
۳۴/۹۳	۶۳/۳۸	۳۷/۱۷	۲۳/۵۶	۱/۷۷	۳۲/۴۳	۲/۰۶	۴۵/۴۸	۴۶/۴۸	۴۸/۱۴	۳۲۶/۲۵
۲۸/۳۵	۶۷/۳۲	۳۰/۳۸	۲۰/۴۵	۲/۰۲	۸۰	۲/۳۱	۴۴/۷۶	۴۵/۷۶	۴۷/۴۷	۴۳۸/۲۱
۱۸/۸۸	۸۷/۳۲	۲۰/۳۲	۱۷/۷۴	۱/۷۰	۸۶/۳۶	۱/۹۸	۴۳/۹۳	۴۴/۹۳	۴۵/۷۰	۴۳۱/۹۲
۲۷/۶۳	۵۳/۱۰	۲۹/۴۷	۱۵/۶۵	۳/۷۲	۳۶/۹۶	۴/۲۸	۴۳/۱۹	۴۴/۱۹	۴۷/۳۸	۴۲۷/۱۸
۲۹/۷۹	۲۵/۸۵	۳۲/۳۲	۸/۳۵	۱۲/۸۲	۳/۹۶	۱۵/۲۱	۳۷/۰۱	۳۸/۰۱	۴۷/۶۴	۳۰۳/۲۳
۳۰/۴۴	۶۲/۳۰	۳۲/۸۳	۲۰/۴۵	۶/۵۵	۳۵/۹۴	۷/۶۷	۴۴/۷۳	۴۵/۷۳	۴۷/۷۱	۴۵۷/۵۴
۲۲/۳۹	۸۶/۴۲	۲۴/۰۳	۲۰/۷۷	۳/۱۴	۸۵/۵۸	۳/۶۱	۴۴/۸۳	۴۵/۸۳	۴۶/۵۳	۴۲۶/۸۳
۳۰/۴۶	۷۷/۹۵	۳۲/۵۹	۲۵/۴۰	۴/۲۱	۳۰/۱۶	۴/۶۷	۴۵/۷۹	۴۶/۷۹	۴۷/۷۲	۴۲۱/۲۶
۳۳/۵۳	۴۰/۲۶	۳۶/۵۳	۱۴/۷۰	۱۴/۷۳	۲/۳۷	۱۷/۵۸	۴۲/۵۹	۴۳/۵۹	۴۸/۰۲	۲۱۳/۱۳
۱۳/۹۴	۴۰/۸۳	۲۹/۸۷	۱۲/۲۰	۱/۹۹	۱۵/۶۹	۲/۳۵	۳۲/۴۳	۳۳/۴۳	۴۳/۸۳	۱۷۹/۶۳
۲۱/۵۰	۲۹/۰۶	۲۳/۹۶	۶/۹۶	۵/۲۹	۸/۷۳	۶/۴۰	۳۴	۳۵	۴۶/۳۵	۲۸۳/۳۶
۲۱/۶۷	۱۲/۳۰	۲۴/۰۸	۲/۹۶	۴/۲۶	۹/۶۸	۵/۷۱	۱۲/۴۹	۱۳/۴۹	۴۶/۳۸	۲۵۷/۳۳
۲۹/۶۶	۵۱/۴۲	۳۲/۸۶	۱۶/۹۰	۳/۵۵	۳۰/۶۰	۴/۳۷	۴۳/۴۴	۴۴/۴۴	۴۷/۶۳	۴۰۷/۹۵
۳۱/۰۵	۳۸/۵۶	۳۴/۹۶	۱۳/۴۸	۱۳/۳۱	۱۸/۱۶	۱۶/۹۸	۴۱/۶۵	۴۲/۶۵	۴۷/۷۸	۴۵۸/۶۳
۲۹/۷۲	۶۱/۵۶	۳۲/۹۸	۲۰/۳۰	۳/۶۹	۸۵/۰۴	۴/۵۵	۴۴/۵۳	۴۵/۵۳	۴۷/۶۴	۴۶۸/۱۱
۲۷/۳۸	۷۶/۱۰	۳۰/۶۳	۲۳/۳۱	۲/۷۳	۹۴/۵۹	۳/۳۸	۴۵/۲۰	۴۶/۲۰	۴۷/۳۵	۴۶۱/۲۹
۲۹/۲۹	۸۶/۸۶	۳۲/۲۹	۲۸/۰۴	۰/۷۵	۷۲/۷۳	۰/۹۰	۴۶/۰۷	۴۷/۰۷	۴۷/۵۹	۳۱۵/۷۵
۳۹/۵۱	۸۷/۵۵	۴۲/۱۳	۳۶/۸۹	۱/۷۸	۶۰	۲/۱۴	۴۷/۱۱	۴۸/۱۱	۴۸/۴۷	۴۰۶/۳۳

استاندارد شده ماتریس (A_{ij}) از طریق فرمول r_{ij}

است.

مرحله دوم: استاندارد نمودن داده‌ها و تشکیل

ماتریس استاندارد: از طریق رابطه $r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$

ماتریس (R) تشکیل می‌شود (به عبارتی ماتریس R).

R=

۰/۲۴۲۴	۰/۲۴	۰/۲۳۷۷	۰/۲۵۹۸	۰/۱۱۷۹	۰/۲۱۹۶	۰/۱۱۳۶	۰/۲۳۴۶	۰/۲۳۴۳	۰/۲۲۱۰	۰/۲۵۰۱
۰/۲۵۱۹	۰/۲۱۴۴	۰/۲۴۵۰	۰/۲۳۹۲	۰/۰۳۴۰	۰/۲۴۲۶	۰/۰۳۲۶	۰/۲۳۲۸	۰/۲۳۲۵	۰/۲۲۱۵	۰/۱۸۵۶
۰/۲۵۰۳	۰/۲۰۴۱	۰/۲۴۴۹	۰/۲۲۷۶	۰/۱۱۵۲	۰/۳۳۵۶	۰/۱۰۸۹	۰/۲۳۱۴	۰/۲۳۱۲	۰/۲۲۱۴	۰/۲۶۰۱
۰/۲۶۱۶	۰/۲۲۱۰	۰/۲۵۲۳	۰/۲۵۳۹	۰/۰۶۴۳	۰/۱۲۵۰	۰/۰۶۱۷	۰/۲۳۴۴	۰/۲۳۴۲	۰/۲۲۲۰	۰/۱۸۲۹
۰/۲۱۲۳	۰/۲۳۴۸	۰/۲۰۶۲	۰/۲۲۰۴	۰/۰۷۳۳	۰/۳۰۸۲	۰/۰۶۹۲	۰/۲۳۰۷	۰/۲۳۰۵	۰/۲۱۹۰	۰/۲۴۵۷
۰/۱۴۱۴	۰/۳۰۴۵	۰/۱۳۷۹	۰/۱۹۲۱	۰/۰۶۱۶	۰/۳۳۲۷	۰/۰۵۹۳	۰/۲۲۶۵	۰/۲۲۶۴	۰/۲۱۰۸	۰/۲۴۲۱
۰/۲۰۷۰	۰/۱۸۵۲	۰/۲۰۰۰	۰/۱۶۸۷	۰/۱۳۴۶	۰/۱۴۲۴	۰/۱۲۷۸	۰/۲۲۲۶	۰/۲۲۲۶	۰/۲۱۸۵	۰/۲۳۹۵
۰/۲۲۳۱	۰/۰۹۰۱	۰/۲۱۹۴	۰/۰۹۰۰	۰/۴۶۴۵	۰/۰۱۵۳	۰/۴۵۴۹	۰/۱۹۰۸	۰/۱۹۱۵	۰/۲۱۹۸	۰/۱۷۰۰
۰/۲۲۸۰	۰/۲۱۷۳	۰/۲۲۲۸	۰/۲۲۰۴	۰/۲۳۷۴	۰/۱۳۸۵	۰/۲۲۹۲	۰/۲۳۰۵	۰/۲۳۰۳	۰/۲۲۰۱	۰/۲۵۶۵
۰/۱۶۷۷	۰/۳۰۱۴	۰/۱۶۳۱	۰/۲۲۳۸	۰/۱۱۳۹	۰/۳۲۹۷	۰/۱۰۸۱	۰/۲۳۱۱	۰/۲۳۰۹	۰/۲۱۴۶	۰/۲۵۹۵
۰/۲۲۸۱	۰/۲۷۱۸	۰/۲۲۱۲	۰/۲۷۳۸	۰/۱۵۲۶	۰/۱۱۶۲	۰/۱۳۹۷	۰/۲۳۶۰	۰/۲۳۵۷	۰/۲۲۰۱	۰/۲۳۶۲
۰/۲۵۱۱	۰/۱۴۰۴	۰/۲۴۷۹	۰/۱۵۸۵	۰/۵۳۳۶	۰/۰۰۹۱	۰/۵۲۵۵	۰/۲۱۹۵	۰/۲۱۹۶	۰/۲۲۱۵	۰/۱۱۹۵
۰/۱۰۴۴	۰/۱۴۲۴	۰/۲۰۲۸	۰/۱۳۱۴	۰/۰۷۲۱	۰/۰۶۰۴	۰/۰۷۰۳	۰/۱۶۷۱	۰/۱۶۸۴	۰/۲۰۲۱	۰/۱۰۰۷
۰/۱۶۱۰	۰/۱۰۱۳	۰/۱۶۲۷	۰/۰۷۵۱	۰/۱۹۱۶	۰/۰۳۳۶	۰/۱۹۱۲	۰/۱۷۵۲	۰/۱۷۶۳	۰/۲۱۳۸	۰/۱۵۸۹
۰/۱۶۲۳	۰/۰۴۲۹	۰/۱۶۳۴	۰/۰۳۱۹	۰/۱۵۴۳	۰/۰۷۳۷	۰/۱۷۰۷	۰/۰۶۴۴	۰/۰۶۷۹	۰/۲۱۴۰	۰/۱۴۴۳
۰/۲۲۲۲	۰/۱۷۳۹	۰/۲۲۳۱	۰/۱۸۲۱	۰/۱۲۸۶	۰/۱۱۷۹	۰/۱۳۰۶	۰/۲۲۳۹	۰/۲۲۳۹	۰/۲۱۹۷	۰/۲۲۸۷
۰/۲۳۲۵	۰/۱۳۴۵	۰/۲۳۷۳	۰/۱۴۵۳	۰/۴۸۲۱	۰/۰۷۰۰	۰/۵۰۷۷	۰/۲۱۴۷	۰/۲۱۴۸	۰/۲۲۰۴	۰/۲۵۷۱
۰/۲۲۲۶	۰/۲۱۴۷	۰/۲۲۳۸	۰/۲۱۸۸	۰/۱۳۳۶	۰/۳۲۷۶	۰/۱۳۵۹	۰/۲۲۹۶	۰/۲۲۴۹	۰/۲۱۹۷	۰/۲۶۲۴
۰/۲۰۵۰	۰/۲۶۵۴	۰/۲۰۷۹	۰/۲۵۱۲	۰/۰۹۸۹	۰/۳۶۴۴	۰/۱۰۱۱	۰/۲۳۳۰	۰/۲۳۲۷	۰/۲۱۸۴	۰/۲۵۸۶
۰/۲۱۹۳	۰/۳۰۲۹	۰/۲۱۹۱	۰/۳۰۲۲	۰/۰۲۷۰	۰/۲۸۰۲	۰/۰۲۶۹	۰/۲۳۷۵	۰/۲۳۷۱	۰/۲۱۹۵	۰/۱۷۷۰
۰/۲۹۵۹	۰/۳۰۵۳	۰/۲۸۶۰	۰/۳۹۷۶	۰/۰۶۴۵	۰/۲۳۱۲	۰/۰۶۳۹	۰/۲۴۲۸	۰/۲۴۲۳	۰/۲۲۳۶	۰/۲۲۷۸

مدل آنتروپی شانون برای تعیین وزن شاخص‌های تحقیق استفاده شده است. در نمودار شماره (۱) وزن هریک از شاخص‌های تحقیق بر اساس مدل آنتروپی نشان داده شده است.

مرحله سوم: تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1$$

برای محاسبه وزن شاخص‌ها روش‌های

گونگونی از جمله روش دلفی، AHP، PCA،

آنتروپی شانون و ... وجود دارد. در این پژوهش از

نمودار شماره (۱): وزن هریک از شاخص‌های تحقیق بر اساس مدل آنتروپی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

شاخص‌ها، ماتریس (V) تشکیل می‌شود. در واقع ماتریس (V) حاصل ضرب مقادیر استاندارد هر شاخص در وزن مربوط به خود است (یعنی ماتریس R ضربدر نمودار شماره ۱ (وزن هر کدام از شاخص‌ها)).

مطابق نتایج مدل آنتروپی در نمودار فوق، دو شاخص ضریب فعالیت زنان و نرخ اشتغال به ترتیب با مقادیر ۰/۲۷۹۱ و ۰/۰۰۰۲ بیشترین و کمترین وزن را در بین شاخص‌های تحقیق به خود اختصاص داده‌اند. سپس، بعد محاسبه وزن هر یک از

V=

۰/۰۰۴۸	۰/۰۱۵۴	۰/۰۰۲۸	۰/۰۱۹۸	۰/۰۳۱۹	۰/۰۴۷۶	۰/۰۳۱۷	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۵
۰/۰۰۵۰	۰/۰۱۳۷	۰/۰۰۲۹	۰/۰۱۸۲	۰/۰۰۹۲	۰/۰۵۲۵	۰/۰۰۹۱	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۴۸
۰/۰۰۴۹	۰/۰۱۳۱	۰/۰۰۲۹	۰/۰۱۷۴	۰/۰۳۱۱	۰/۰۷۲۷	۰/۰۳۰۴	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۸
۰/۰۰۵۲	۰/۰۱۴۱	۰/۰۰۳۰	۰/۰۱۹۴	۰/۰۱۷۴	۰/۰۲۷۱	۰/۰۱۷۲	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۴۸
۰/۰۰۴۲	۰/۰۱۵۰	۰/۰۰۲۴	۰/۰۱۶۸	۰/۰۱۹۸	۰/۰۶۶۸	۰/۰۱۹۳	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۴
۰/۰۰۲۸	۰/۰۱۹۵	۰/۰۰۱۶	۰/۰۱۴۶	۰/۰۱۶۷	۰/۰۷۲۱	۰/۰۱۶۵	۰/۰۰۴۲	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۳
۰/۰۰۴۱	۰/۰۱۱۹	۰/۰۰۲۴	۰/۰۱۲۹	۰/۰۳۶۴	۰/۰۳۰۸	۰/۰۳۵۷	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۳۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۳
۰/۰۰۴۴	۰/۰۰۵۸	۰/۰۰۲۶	۰/۰۰۶۹	۰/۱۲۵۶	۰/۰۰۳۳	۰/۱۲۷۰	۰/۰۰۳۵	۰/۰۰۳۴	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۴۴
۰/۰۰۴۵	۰/۰۱۳۹	۰/۰۰۲۶	۰/۰۱۶۸	۰/۰۶۴۲	۰/۰۳۰۰	۰/۰۶۴۰	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۷
۰/۰۰۳۳	۰/۰۱۹۳	۰/۰۰۱۹	۰/۰۱۷۱	۰/۰۳۰۸	۰/۰۷۱۴	۰/۰۳۰۲	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۸
۰/۰۰۴۵	۰/۰۱۷۴	۰/۰۰۲۶	۰/۰۲۰۹	۰/۰۴۱۲	۰/۰۲۵۲	۰/۰۳۹۰	۰/۰۰۴۴	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۲
۰/۰۰۴۹	۰/۰۰۹۰	۰/۰۰۲۹	۰/۰۱۲۱	۰/۱۴۴۲	۰/۰۰۲۰	۰/۱۴۶۷	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۳۸	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۳۱
۰/۰۰۲۱	۰/۰۰۹۱	۰/۰۰۲۴	۰/۰۱۰۰	۰/۰۱۹۵	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۹۶	۰/۰۰۳۱	۰/۰۰۲۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۲۶
۰/۰۰۳۲	۰/۰۰۶۵	۰/۰۰۱۹	۰/۰۰۵۷	۰/۰۵۱۸	۰/۰۰۷۳	۰/۰۵۳۴	۰/۰۰۳۲	۰/۰۰۳۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۴۱
۰/۰۰۳۲	۰/۰۰۲۷	۰/۰۰۱۹	۰/۰۰۲۴	۰/۰۴۱۷	۰/۰۰۸۱	۰/۰۴۷۷	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۳۸
۰/۰۰۴۴	۰/۰۱۱۵	۰/۰۰۲۶	۰/۰۱۳۹	۰/۰۳۴۸	۰/۰۲۵۵	۰/۰۳۶۵	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۳۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۰
۰/۰۰۴۶	۰/۰۰۸۶	۰/۰۰۲۸	۰/۰۱۱۱	۰/۱۳۰۳	۰/۰۱۵۲	۰/۱۴۱۷	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۳۸	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۷
۰/۰۰۴۴	۰/۰۱۳۷	۰/۰۰۲۶	۰/۰۱۶۷	۰/۰۳۶۱	۰/۰۷۱۰	۰/۰۳۷۹	۰/۰۰۴۲	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۸
۰/۰۰۴۰	۰/۰۱۷۰	۰/۰۰۲۵	۰/۰۱۹۲	۰/۰۲۶۷	۰/۰۷۸۹	۰/۰۲۸۲	۰/۰۰۴۳	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۶۷
۰/۰۰۴۳	۰/۰۱۹۴	۰/۰۰۲۶	۰/۰۲۳۱	۰/۰۰۷۳	۰/۰۶۰۷	۰/۰۰۷۵	۰/۰۰۴۴	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۴۶
۰/۰۰۵۸	۰/۰۱۹۵	۰/۰۰۳۴	۰/۰۳۰۳	۰/۰۱۷۴	۰/۰۵۰۱	۰/۰۱۷۸	۰/۰۰۴۵	۰/۰۰۴۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۵۹

(۳) که در ادامه، به ترتیب با علامت‌های (A^+) و (A^-) ، نمایش داده شده است.

$$A^+ = \max_i v_{ij} | j \in J_1, (\min v_{ij} | j \in J)$$

$$A^- = \max_i v_{ij} | j \in J_1, (\max v_{ij} | j \in J)$$

مرحله چهارم و پنجم: تعیین فاصله نمین جایگزین از آلترناتیو ایده‌آل (بالاترین عملکرد هر شاخص) و تعیین فاصله نمین آلترناتیو حداقل (پایین‌ترین عملکرد هر شاخص) که در جدول شماره

جدول شماره (۳): بالاترین و پایین‌ترین عملکرد هریک از شاخص‌های ۱۱ گانه تحقیق

A ⁺	۰/۰۰۵۸۳	۰/۰۱۹۵۴	۰/۰۰۳۳۷	۰/۰۳۰۳۳	۰/۱۴۴۲۲	۰/۰۷۸۹۴	۰/۱۴۶۷۲	۰/۰۰۴۴۹	۰/۰۰۴۲۴	۰/۰۰۰۰۴	۰/۰۰۶۸۵
A ⁻	۰/۰۰۲۰۶	۰/۰۰۲۷۵	۰/۰۰۱۶۳	۰/۰۰۲۴۴	۰/۰۰۷۳۱	۰/۰۰۱۹۸	۰/۰۰۷۵۲	۰/۰۰۱۱۹	۰/۰۰۱۱۹	۰/۰۰۰۰۴	۰/۰۰۲۶۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

دهستان منطقه در جدول شماره (۴) نشان داده شده است.

مرحله ششم: تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل (S_i^*) و جایگزین حداقل (S_i^-) بر اساس فرمول زیر محاسبه گردید که نتایج آن برای ۲۱

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

جدول شماره (۴): تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی

Si*	Si ⁻	معیار ایده‌آل دهستان	Si*	Si ⁻	معیار ایده‌آل دهستان
۰/۰۷۹۹	۰/۱۹۵۷	۱۲- پلنگانه	۰/۱۶۴۲	۰/۰۶۱۴	۱- بدر
۰/۱۹۱۳	۰/۰۲۲۹	۱۳- بازان	۰/۱۹۵۱	۰/۰۵۴۵	۲- حسن آباد
۰/۱۵۲۳	۰/۰۶۴۴	۱۴- شروینه	۰/۱۶۳	۰/۰۸۰۴	۳- دولت آباد
۰/۱۶۲۶	۰/۰۵۳۲	۱۵- کلاشی	۰/۱۸۹	۰/۰۳۵۷	۴- زالوآب
۰/۱۶۵۳	۰/۰۴۸۹	۱۶- خانه شور	۰/۱۷۹۱	۰/۰۶۹۹	۵- قوری قلعه
۰/۰۶۹۱	۰/۱۸۲۹	۱۷- دشت حر	۰/۱۸۳۱	۰/۰۷۴۴	۶- منصورآقایی
۰/۱۵۴۳	۰/۰۸۲۹	۱۸- زمکان	۰/۱۶۳۲	۰/۰۵۱۹	۷- ماکوان
۰/۱۶۷۳	۰/۰۸۵۲	۱۹- ازگله	۰/۰۸۴۹	۰/۱۶۸۳	۸- شیوه سر
۰/۱۹۶۳	۰/۰۶۴۶	۲۰- جیگران	۰/۱۲۶	۰/۰۸۷۱	۹- شمشیر
۰/۱۸۳۱	۰/۰۶۰۳	۲۱- سرقلعه	۰/۱۶۳۴	۰/۰۸۰۱	۱۰- هولی
			۰/۱۵۸۷	۰/۰۵۷۲	۱۱- سیروان

مأخذ: یافته‌های تحقیق

محاسبه گردید که نتایج آن در جدول شماره (۵) مشهود است.

مرحله هفتم: در این مرحله از طریق رابطه $C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*}$ ضریب C_i^* برای هریک از دهستان‌ها

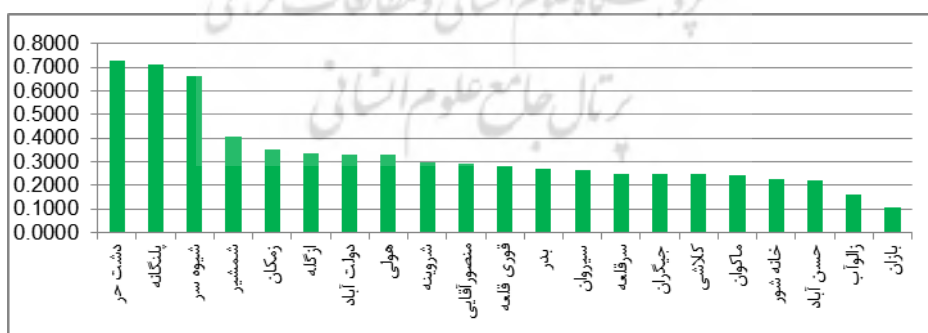
امتیاز نهایی هریک از دهستان‌های منطقه اورامانات به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال با استفاده از تکنیک TOPSIS در جدول شماره (۵) و نمودار شماره (۲) نشان داده شده است.

مرحله هشتم: رتبه‌بندی جایگزین‌ها بر اساس میزان C_i^* : این میزان بین صفر و یک در نوسان است. در این راستا $C_i^* = 1$ نشان‌دهنده بالاترین رتبه و $C_i^* = 0$ نیز نشان‌دهنده کمترین رتبه است.

جدول شماره (۵): رتبه و امتیاز نهایی دهستان‌های منطقه اورامانات به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال

رتبه	C_i (امتیاز نهایی)	امتیاز نهایی و رتبه دهستان	رتبه	C_i (امتیاز نهایی)	امتیاز نهایی و رتبه دهستان
۲	۰/۷۱۰۱	۱۲- پلنگانه	۱۲	۰/۲۷۲۲	۱- بدر
۲۱	۰/۱۰۶۹	۱۳- بازان	۱۹	۰/۲۱۸۳	۲- حسن آباد
۹	۰/۲۹۷۲	۱۴- شروینه	۷	۰/۳۳۰۳	۳- دولت آباد
۱۶	۰/۲۴۶۵	۱۵- کلاشی	۲۰	۰/۱۵۸۹	۴- زالوآب
۱۸	۰/۲۲۸۳	۱۶- خانه شور	۱۱	۰/۲۸۰۷	۵- قوری قلعه
۱	۰/۷۲۵۸	۱۷- دشت حر	۱۰	۰/۲۸۸۹	۶- منصورآقایی
۵	۰/۳۴۹۵	۱۸- زمکان	۱۷	۰/۲۴۱۳	۷- ماکوان
۶	۰/۳۳۷۴	۱۹- ازگله	۳	۰/۶۶۴۷	۸- شیوه سر
۱۵	۰/۲۴۷۶	۲۰- جیگران	۴	۰/۴۰۸۷	۹- شمشیر
۱۴	۰/۲۴۷۷	۲۱- سرقلعه	۸	۰/۳۲۹۰	۱۰- هولی
	دامنه تغییرات = ۰/۶۱۸۹		۱۳	۰/۲۶۴۹	۱۱- سیروان

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نمودار شماره (۲): جایگاه هریک از دهستان‌های منطقه اورامانات به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال

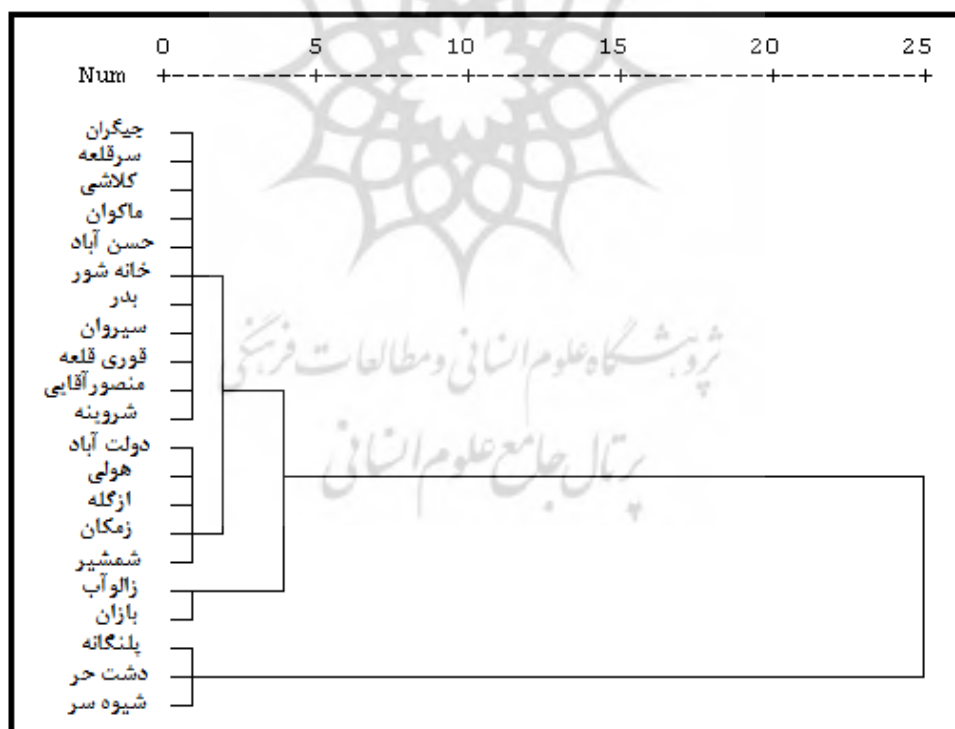
مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول و نمودار فوق حاکی از این است که دهستان‌های دشت حر، پلنگانه و شیوه سر به ترتیب با

رتبه و امتیاز نهایی دهستان‌های منطقه اورامانات به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال در

پس از انجام مراحل تکنیک تاپسیس و محاسبه مجموع امتیازات هریک از دهستان‌ها و تعیین جایگاه آنها در زمینه شاخص‌های انتخابی، به سطح‌بندی دهستان‌های منطقه پرداخته شده است. جهت انجام این کار از روش تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی، به جهت کاربرد بیشتر در مطالعات جغرافیایی، بهره گرفته شده است. بر این اساس، با توجه به هدف پژوهش و داده‌های آماری از روش پیوند متوسط که یکی از روش‌های تشکیل خوشه‌های تراکمی در روش تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی است، استفاده شده است. تکنیک تحلیل خوشه‌ای دهستان‌هایی را که بیشترین همانندی از نظر امتیازهای کسب شده دارند در یک خوشه دسته‌بندی می‌نماید.

امتیاز نهایی ۰/۷۲۵۸، ۰/۷۱۰۱ و ۰/۶۶۴۷ رتبه‌های اول تا سوم را در منطقه کسب کرده‌اند و دهستان‌های حسن‌آباد، زالوآب و بازان به ترتیب با امتیاز نهایی ۰/۲۱۸۳، ۰/۱۵۸۹ و ۰/۱۰۶۹ در پایین‌ترین سطوح برخورداری از شاخص‌های اشتغال در منطقه مذکور قرار گرفته‌اند. یافته‌ها همچنین نشان دهنده شکاف بسیار زیاد بین دهستان‌های منطقه به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال است، به طوری که امتیاز نهایی برخورداری در دهستان منطقه (دشت حر) بیش از ۶ برابر ضعیف‌ترین دهستان منطقه (بازان) به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال است.

شکل شماره (۳): دندروگرام گروه‌بندی دهستان‌های اورامانات بر اساس توسعه یافتگی در شاخص‌های اشتغال

جدول شماره (۶): وضعیت امتیاز استان‌ها در طبقات مختلف تحلیل خوشه‌ای

دهستان	G_i^*	رتبه دهستان	سطوح همگن	سطوح برخوردار	دهستان	G_i^*	رتبه دهستان	سطوح همگن	سطوح برخوردار
۱- بدر	۰/۲۷۲۲	۱۲	سطح چهارم	محروم	۱۲- پلنگانه	۰/۷۱۰۱	۲	سطح اول	برخوردار
۲- حسن آباد	۰/۲۱۸۳	۱۹	سطح چهارم	محروم	۱۳- بازان	۰/۱۰۶۹	۲۱	سطح دوم	بسیار محروم
۳- دولت آباد	۰/۳۳۰۳	۷	سطح سوم	نسبتاً محروم	۱۴- شروینه	۰/۲۹۷۲	۹	سطح چهارم	محروم
۴- زالوآب	۰/۱۵۸۹	۲۰	سطح دوم	بسیار محروم	۱۵- کلاشی	۰/۲۴۶۵	۱۶	سطح چهارم	محروم
۵- قوری قلعه	۰/۲۸۰۷	۱۱	سطح چهارم	محروم	۱۶- خانه شور	۰/۲۲۸۳	۱۸	سطح چهارم	محروم
۶- منصورآقایی	۰/۲۸۸۹	۱۰	سطح چهارم	محروم	۱۷- دشت حر	۰/۷۲۵۸	۱	سطح اول	بسیار برخوردار
۷- ماکوان	۰/۲۴۱۳	۱۷	سطح چهارم	محروم	۱۸- زمکان	۰/۳۴۹۵	۵	سطح سوم	نسبتاً محروم
۸- شیوه سر	۰/۶۶۴۷	۳	سطح اول	برخوردار	۱۹- ازگله	۰/۳۳۷۴	۶	سطح سوم	نسبتاً محروم
۹- شمشیر	۰/۴۰۸۷	۴	سطح سوم	نسبتاً محروم	۲۰- جیگران	۰/۲۴۷۶	۱۵	سطح چهارم	محروم
۱۰- هولی	۰/۳۲۹۰	۸	سطح سوم	نسبتاً محروم	۲۱- سرقلعه	۰/۲۴۷۷	۱۴	سطح چهارم	محروم
۱۱- سیروان	۰/۲۶۴۹	۱۳	سطح چهارم	محروم					

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که مشاهده می‌شود در تحلیل خوشه‌ای صورت گرفته، شکل شماره (۲)، بر اساس روش پیوند متوسط، دهستان‌های منطقه اورامانات در ۴ سطح قرار گرفته‌اند. این سطح‌بندی نمایانگر این است که مکان‌های واقع در یک سطح شباهت زیادی با همدیگر داشته، اما تفاوت قابل توجهی با مکان‌های سطوح دیگر دارد. نتیجه حاصل از ترکیب تحلیل خوشه‌ای در گروه‌بندی دهستان‌ها و تکنیک TOPSIS برای تعیین سطوح برخورداری آنها به شرح زیر است:

سطح اول، دهستان‌های برخوردار: در این سطح سه دهستان دشت حر، پلنگانه و شیوه‌سر، که حدود ۱۴ درصد دهستان‌های منطقه را شامل می‌شود، به‌عنوان برخوردارترین دهستان‌های منطقه اورامانات در زمینه شاخص‌های اشتغال واقع شده‌اند. قرار گرفتن این سه دهستان به‌عنوان برخوردارترین دهستان‌های منطقه، نشان می‌دهد که مناطق روستایی این دهستان‌ها نسبت به سایر دهستان‌های منطقه وضعیت مطلوبی را دارا هستند.

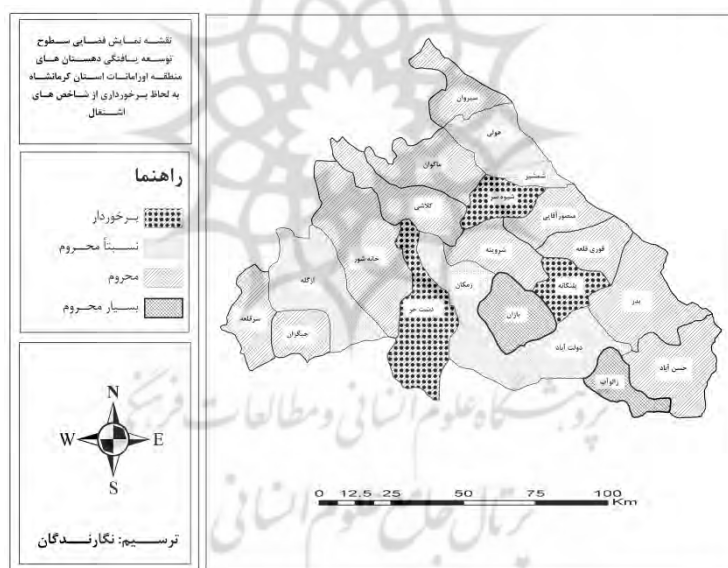
سطح دوم، دهستان‌های بسیار محروم: در منطقه اورامانات، ۲ دهستان زالوآب و بازان به‌ترتیب از

همان‌طور که مشاهده می‌شود در تحلیل خوشه‌ای صورت گرفته، شکل شماره (۲)، بر اساس روش پیوند متوسط، دهستان‌های منطقه اورامانات در ۴ سطح قرار گرفته‌اند. این سطح‌بندی نمایانگر این است که مکان‌های واقع در یک سطح شباهت زیادی با همدیگر داشته، اما تفاوت قابل توجهی با مکان‌های سطوح دیگر دارد. نتیجه حاصل از ترکیب تحلیل خوشه‌ای در گروه‌بندی دهستان‌ها و تکنیک TOPSIS برای تعیین سطوح برخورداری آنها به شرح زیر است:

سطح چهارم، دهستان‌های محروم: در این گروه ۱۱ دهستان شروینه، منصور آقایی، قوری قلعه، بدر، سیروان، سرفلعه، جگیران، کلاشی، ماکوان، خانه‌شور، حسن‌آباد که بیش از ۵۲ درصد دهستان‌های منطقه را شامل می‌شود، قرار گرفته‌اند. واقع شدن بیش از نیمی از دهستان‌های منطقه اورامانات در سطح محروم، حاکی از وضعیت نامطلوب منطقه به لحاظ توسعه‌یافتگی در شاخص‌های اشتغال است. برای نمایش بهتر توزیع فضایی شاخص‌های اشتغال در مناطق روستایی اورامانات از نرم‌افزار (GIS)، استفاده شد. نتایج حاصل در شکل شماره (۳) قابل ملاحظه است.

توابع شهرستان‌های روانسر و جوانرود در پایین‌ترین سطح برخورداری از شاخص‌های اشتغال قرار گرفته‌اند. واقع شدن این دو دهستان در سطح بسیار محروم نشان‌دهنده شرایط نامطلوب مناطق روستایی این دهستان‌ها به لحاظ شاخص‌های مذکور است.

سطح سوم، دهستان‌های نسبتاً محروم: پنج دهستان شمشیر، زمکان، ازگله، دولت‌آباد و هولی که حدود ۲۴ درصد دهستان‌های منطقه را شامل می‌شوند در سطح نسبتاً محروم به لحاظ بهره‌مندی از شاخص‌های اشتغال قرار گرفته‌اند. واقع شدن این پنج دهستان در این سطح به معنای وضعیت نامطلوب نواحی روستایی این دهستان‌ها نسبت به سطح اول و شرایط بهتر نسبت به سطح‌های دوم و چهارم است.

شکل شماره (۳): تحلیل فضایی وضعیت اشتغال در مناطق روستایی اورامانات

مأخذ: فرمانداری استان کرمانشاه

و شیوه‌سر، دیگر دهستان‌های منطقه وضعیت چندانی مطلوبی به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال ندارند. همچنین، تصویر فوق بیانگر عدم توزیع عادلانه فرصت‌های شغلی در بین دهستان‌های منطقه است.

نمایش توزیع فضایی شاخص‌های اشتغال در مناطق روستایی منطقه اورامانات نشان می‌دهد که بین دهستان‌های منطقه، نابرابری و شکاف زیادی در دسترسی به شاخص‌های مذکور وجود دارد. به این صورت که به استثنای سه دهستان دشت‌حر، پلنگانه

نتیجه‌گیری

امروزه اشتغال افراد جامعه جهت دستیابی به توسعه یکپارچه و پایدار برای هر کشوری امری ضروری به‌نظر می‌رسد و مهمتر از بحث اشتغال بحث نحوه توزیع عادلانه فرصت‌های شغلی در یک کشور است. در این پژوهش سعی گردید به تحلیل فضایی و سطح‌بندی مناطق روستایی اورامانات بر اساس شاخص‌های اشتغال پرداخته شود. نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین دهستان‌های منطقه شکاف و نابرابری زیادی به لحاظ برخورداری از شاخص‌های مذکور وجود دارد به‌طوری‌که نتایج نهایی مدل TOPSIS نشان داد که بهره‌مندی از شاخص‌های اشتغال برخوردارترین دهستان منطقه (دشت‌حر) بیش از ۶ برابر محروم‌ترین دهستان منطقه (بازان) است. همچنین نتایج مدل تحلیل خوشه‌ای نشان داد که دهستان‌های دشت‌حر، پلنگانه و شیوه‌سر در سطح برخوردار، پنج دهستان‌های شمشیر، زمکان، ازگله، هولی و دولت در سطح نسبتاً محروم، یازده دهستان شروینه، منصورآقایی، قوری‌قلعه، بدر، سیروان، سرقلعه، جگیران، کلاشی، ماکوان، خانه‌شور، حسن-آباد که بیش از ۵۲ درصد دهستان‌های منطقه را شامل می‌شود در سطح محروم و دو دهستان زال‌آب و بازان در سطح بسیار محروم واقع شدند. نقشه توزیع فضایی شاخص‌های اشتغال در منطقه اورامانات نشان داد که فرصت‌های شغلی بین روستاهای منطقه عادلانه تقسیم نشده است به‌طوری‌حدود ۱۴ درصد دهستان‌ها وضعیت قابل قبولی دارند و امتیاز نهایی بقیه دهستان‌ها (در مدل TOPSIS) کمتر از ۰/۵۰ درصد است. همچنین نتایج نشان دهند این مطلب است که شهرستان روانسر تنها شهرستان منطقه است

که هیچ یک از دهستان‌های آن در سطح برخوردار به لحاظ شاخص‌های انتخابی واقع نشده است. لازم به ذکر است، مشاهدات میدانی نگارندگان در مناطق روستایی منطقه مهر تأییدی بر نتایج تحقیق است. به این صورت که اجرای طرح‌های کشت باغات در اراضی شیب‌دار، حاصلخیز بودن زمین‌های کشاورزی، رواج تولید صنایع دستی، وجود مرتع کافی برای دامداری، احداث چندین کارخانه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و ... از دلایل اصلی واقع شدن سه دهستان دشت‌حر، پلنگانه و شیوه‌سر در سطح برخوردار می‌باشد. برعکس، کمبود منابع آب کافی، خشکسالی‌های چند سال اخیر، ناهموار بودن زمین-های کشاورزی و به تبع آن عدم استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، مهاجر فرصت بودن، روی آوردن به مشاغل کاذب در نقاط شهری و ... از دلایل اصلی واقع شدن دیگر دهستان‌های منطقه در سطوح نسبتاً محروم، محروم و بسیار محروم می‌باشد. بنابراین با توجه به شکاف بین مناطق روستایی منطقه به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال، ضروری است برنامه‌های توسعه‌ای بر مبنای نظم و سلسله مراتب مکانی-فضایی بر اساس سطح برخورداری به مرحله اجرا گذاشته شوند. برای تحقق این امر و متعاقباً توزیع متعادل و عادلانه فرصت‌های اشتغال در بین مناطق روستایی منطقه، راهکارهای مکانی-زمانی زیر ارائه می‌گردد:

راهکار ضربتی: برای سیزده دهستان‌های واقع در سطوح محروم و بسیار محروم، که حدود ۶۲ درصد دهستان‌های منطقه را شامل می‌شوند، راهکارهای ضربتی ارائه می‌گردد. به این صورت که با اقدامات

- ضربتی و کوتاه مدت بایستی این دهستان‌ها در اولویت برنامه‌ریزی‌های توسعه اشتغال قرار گیرند.
- راهکار میان‌مدت: برای پنج دهستان شمشیر، زمکان، ازگله، دولت آباد و هولی که در سطح نسبتاً محروم قرار گرفته‌اند، برنامه‌های میان‌مدت توصیه می‌گردد به این صورت که این دسته از دهستان‌ها بعد از دهستان‌های فوق در اولویت برنامه‌ریزی‌ها قرار گیرند.
- راهکار بلندمدت: برای سه دهستان دشت‌حر، پلنگانه، شیوه‌سر که حدود ۱۴ درصد دهستان‌های منطقه را در بر می‌گیرند برنامه‌های بلندمدت اشتغال‌زایی پیشنهاد می‌گردد، چرا که این گروه از مناطق روستایی شرایط بهتری نسبت به دو گروه قبلی دارند.
- در پایان لازم به ذکر است که هرگونه برنامه‌ریزی در زمینه توسعه اشتغال در مناطق روستایی منطقه اورامانات بایستی با توجه به شرایط و توانمندی‌های موجود در هر روستا و دهستان منطقه صورت گیرد تا بدین طریق بتوان بستر لازم را جهت اجرای مطلوب‌تر برنامه‌های توسعه‌ای در منطقه فراهم نمود و نابرابری و شکاف بین مناطق روستایی را کاهش داده و با توزیع عادلانه فرصت‌های شغلی زمینه ثبات، رشد و دوام توسعه محلی، منطقه‌ای و ملی مهیاتر گردد.
- منابع**
- ۱- آذربایجانی، کریم، طیبی، سیدکمیل، هنری، نفیسه (۱۳۸۷)، اثر حجم تجارت خارجی بر مهاجرت نیروی کار: مورد ایران و کشورهای منتخب
- OECD، پژوهش‌نامه اقتصادی، شماره ۳، (ویژه نامه بازارکار)، صص ۶۸-۴۱ .
- ۲- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۳)، جامعه شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران، تهران: اطلاعات.
- ۳- آسایش، حسین، استعلاجی، علیرضا (۱۳۸۲)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای (روش‌ها، مدل‌ها و فنون)، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری.
- ۴- تقدیسی، احمد، جمینی، داود، مرادی، نصرت (۱۳۹۰)، بررسی و تحلیل روند اشتغال و بیکاری در شهرستان صحنه طی دوره‌های (۱۳۸۵) ° (۱۳۷۵)، برنامه‌ریزی فضایی، شماره ۳، صص ۸۱-۱۰۶ .
- ۵- تودارو، مایکل (۱۳۶۴)، توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی و حمید سهرابی، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، تهران.
- ۶- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۵)، جامعه شناسی کار و شغل، سمت، تهران.
- ۷- حسین پور، مجید و ازوجی، علاءالدین (۱۳۸۸)، محاسبه توان اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصادی در برنامه پنجم توسعه (با استفاده از تکنیک داده ستانده) مجله کار و جامعه، صص ۴۹-۳۸.
- ۸- حکمت نیا، حسن و موسوی، میرنجف (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین، یزد.
- ۹- خیرخواهان، جعفر، گرجی، شهاب (۱۳۸۶)، اثرات اشتغال دولتی بر اشتغال کل: تجربه ایران، مجله دانش و توسعه، شماره ۲۰، صص ۷۴-۱۱۰

- ۱۰- دادورخانی، فضیله (۱۳۸۵)، توسعه روستایی و چالش‌های اشتغال زنان، پژوهش‌های جغرافیایی- شماره ۵۵، صص ۱۸۸-۱۷۱.
- ۱۱- رایبسون، جیمز (۱۳۷۸)، آینده کار، ترجمه سید مهدی الوانی و حسین دانایی فر، نشر نی، تهران.
- ۱۲- رسولی نژاد، احسان و نوری، مهدی (۱۳۸۸)، اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر اشتغال ایران، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۸۹، صص ۸۷-۱۰۷.
- ۱۳- زیاری، کرامت ا... (۱۳۸۸)، اصول روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ هشتم، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۴- سالنامه آماری استان کرمانشاه (۱۳۸۵).
- ۱۵- سالنامه آماری استان کرمانشاه، (۱۳۸۸).
- ۱۶- سپهر، جعفر (۱۳۴۵)، بیکاری، انتشارات امیر کبیر، تهران.
- ۱۷- سلامی، حبیب الله و انصاری، وحیده (۱۳۸۸)، نقش بخش کشاورزی در ایجاد اشتغال و توزیع درآمد: روش تحلیل ساختاری، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۳، صص ۲۰-۱.
- ۱۸- شریفی، نورالدین (۱۳۸۹)، اثرات مالیات غیرمستقیم و مخارج دولت بر اشتغال و تورم: یک تحلیل داده-ستاده، مجله تحقیقات اقتصادی، دوره ۴۵، شماره ۹۵، صص ۲۰-۱.
- ۱۹- شوماخر، ای. اف (۱۳۷۲)، اقتصاد با ابعاد سازمانی، کوچک زیباست، مترجم: علی رامین، چاپ سوم، سروش، تهران.
- ۲۰- صیدائی، اسکندر، بهاری، عیسی، زارعی، امیر (۱۳۹۰)، بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری در ایران طی سالهای ۱۳۳۵-۱۳۸۹، راهبرد یاس، شماره ۲۵، ۲۴۷-۲۱۶.
- ۲۱- ضیائی بیدگلی، محمدتقی (۱۳۸۲)، موانع اشتغال پایدار و راهکارها، مجله پژوهش‌های اقتصادی- شماره ۹، صص ۱۳۰-۱۱۳.
- ۲۲- طاهرخانی، مهدی (۱۳۷۹)، صنعتی شدن روستا، تهران، اداره کل طرح‌های صنعتی و بهره‌برداری وزارت جهاد سازندگی، تهران.
- ۲۳- علافر، الهه (۱۳۷۵)، مبارزه با فقر از طریق ایجاد اشتغال، مجموعه مقالات گردهمایی بررسی مساله فقر و فقرزدایی، جلد دوم، سازمان برنامه و بودجه، تهران.
- ۲۴- غفاری، سیدرامین، رجائی ریزی، محمدعلی، دوستی ایرانی، لیلا، نصیری هند خاله، اسماعیل (۱۳۹۰)، تحلیل مکانی فضایی ساختار اقتصادی اشتغال در استان چهارمحال و بختیاری، فصلنامه جغرافیا، سال نهم، شماره ۳۱، صص ۳۰۶-۲۷۷.
- ۲۵- فرشادفر، زهرا و اصغرپور، حسین (۱۳۸۹)، بررسی مزیت نسبی اشتغال زایی بخش‌های عمده اقتصادی در استان کرمانشاه، مجله دانش و فناوری، سال اول، شماره ۲، صص ۷۵-۶۰.
- ۲۶- قدیری معصوم، عزمی، آئیژ (۱۳۸۹)، تحولات اشتغال روستایی و بررسی عوامل موثر بر آن، مجله چشم انداز جغرافیایی، سال چهارم، شماره ۱۰، صص ۱۲۰-۱۰۱.
- ۲۷- قدیری معصوم، مجتبی، مهدوی، مسعود، اسماعیل نیاحسین (۱۳۸۳)، توسعه اشتغال در نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان لاهیجان)، پژوهش‌های جغرافیایی شماره ۴۸، صص ۱۵۸-۱۳۹.

- ۲۸- قدیری معصوم، مجتبی، مهدوی، مسعود، برقی، حمید (۱۳۸۴)، بررسی آماری روند رشد و تحولات اشتغال در نواحی روستایی استان اصفهان، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۴، صص ۱۷۵-۱۵۳.
- ۲۹- قره باغیان، مرتضی (۱۳۷۲)، نظریه‌ها توسعه اقتصادی، نشر نی، تهران.
- ۳۰- کلاتری، خلیل (۱۳۸۹)، «پردازش و تحلیل داده-ها در تحقیقات اجتماعی- اقتصادی با استفاده از نرم‌افزار SPSS»، تهران، انتشارات فرهنگ صبا.
- ۳۱- کیانمهر، محمد ولی (۱۳۷۹)، تنگناهای آموزشی و تاثیر آن بر اشتغال و توسعه اقتصاد روستایی ° مجله تعاون، شماره ۱۱۰، صص ۳۱-۲۸.
- ۳۲- کیانوند، عزیز (۱۳۶۵)، اشتغال و فقر در جهان پرآشوب، انتشارات وزارت برنامه و بودجه، مرکز مدارک اقتصادی ° اجتماعی، تهران.
- ۳۳- گالنتسون، والتر (۱۳۶۸)، مقدمه ای بر مسائل اشتغال در کشورهای درحال توسعه، ترجمه دکتر علی الله همدانی، تهران.
- ۳۴- مسیبی، سمانه (۱۳۸۹)، تحلیل فضایی شاخص های اشتغال و بیکاری با استفاده از GIS نمونه موردی استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان.
- ۳۵- مفتاح، سکینه و زرین ساز، رضا (۱۳۸۱)، ۱۶۸ راهکار ملی برای اشتغال، مجله تعاون، شماره ۱۳۷ صص ۱۲-۶.
- ۳۶- موسایی، محسن و عمانی، احمدرضا (۱۳۸۹)، عوامل مؤثر بر نگرش جوانان روستایی استان
- کهگیلویه و بویراحمد نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی، مجله پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، سال سوم، شماره ۲، صص ۵۰-۳۷.
- ۳۷- نسترن، مهین، ابوالحسنی، فرحناز، ایزدی، ملیحه (۱۳۸۹)، کاربرد تکنیک تاپسیس در تحلیل و اولویت بندی توسعه پایدار مناطق شهری (مطالعه موردی: مناطق شهری اصفهان)، جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، شماره ۲، صص ۱۰۰-۸۳.
- ۳۸- هاشمی، سیدسعید، مهربانی، علی اکبر، ایمنی، سیاوش، نجاحی، اکبر (۱۳۹۰)، توسعه روستایی با تاکید بر اشتغال و کار آفرینی مطالعه موردی دهستان شباب در استان ایلام، فصلنامه روستا و توسع، سال ۱۴، شماره ۱، صص ۵۸-۳۵.
- 39- Barrows, R. L. and D. W. Bromley, (1975): Employment impacts of the economic development, Administration s Public Works Program. American Journal of Agricultural Economics, 75, 46-54.
- 40- Çelik, M. and M. Tatar, (2011): EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT ISSUES AND SOLUTION SUGGESTIONS ADIYAMAN EXAMPLE, INTERDISCIPLINARY JOURNAL OF CONTEMPORARY RESEARCH IN BUSINESS, 3, 1211-1226.
- 41- Dimitris, S. and D. Efthalia, and S. Sophia, (2003): Capital subsidies and job creation in rural areas: a Greek case study. International Journal of Manpower, 24, 947-963.
- 42- Ernst, E. and U. Rani, (2011): Understanding unemployment flows, Oxford Review of Economic Policy, 27, 268° 294.
- 43- Figueroa, A. (2006): SOCIAL EXCLUSION AND RURAL UNDER DEVELOPMENT; Department of Economics Catholic, University of Peru, Lima.
- 44- Keane M. and E. Garvey, (2006): Measuring the employment effects of the

- workforce preparedness, life skills education, and economic development. *Journal of Extension*, 47 (4), 1-5.
- 48- Vivarelli, M, (2007): Innovation and Employment: A Survey, Institute for the Study of Labor, Italy, 2-4.
- 49- Wortman J. M. S. (1990): A unified approach for developing rural entrepreneurship in the US. *Agribusiness*, 6, 221-236.
- rural renewal tax scheme, *Regional Studies*, 40, 359-374.
- 45- Keynes, J. M, (1970): The general Theory of Employment, Interest and Money, 113-150.
- 46- Rosenstion, P. N, (1963): Notes on the theory of Big Push, *Economic Development for Latin America*, Martin, New York .245-255.
- 47- Strieter, L. A. and Hughes, L. J. (2009): The youth farm stand: a model program for

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی